

Paluumuuton 20 vuotta: Näkökulmia venäjänkielisten kotoutumiseen -seminaari Voimatalo, Helsinki 3.4.2012. Seminaarin avauspuheenvuoro:

Suomen ja Venäjän välinen muuttoliike kautta aikojen ja Suomen tuleva maahanmuuttopolitiikka

Risto Laakkonen, *kanslianeuvos*

Suomen venäjänkieliset muodostavat maamme suurimman kielellisen vähemmistön. Venäjän kieli on Suomen kahden virallisen kielen, suomen ja ruotsin jälkeen yleisin ja eniten puhuttu kieli. Venäjä on tänään lähes 55 000:n Suomessa asuvan henkilön äidinkieli. Toiseksi suurimman kielivähemmistön muodostavat viroa puhuvat. Heitä on noin 20 000 henkeä. Suuruusjärjestyksessä seuraavina tulevat englanti, somali ja arabia. Ruotsia äidinkielenään puhuvien suomenruotsalaisten osuus on väestöstä lähes kuusi prosenttia, mutta he eivät muodosta kielellistä vähemmistöä, koska ruotsin kieli on maan toinen virallinen kieli. Oman paluumuuttajaryhmän muodostavat ne, joille myönnettiin paluumuutto-oikeus suomalaisen syntyperänsä perusteella. Tähän ryhmään kuuluvat suurimpana ryhminä inkeriläiset, vuoden 1918-sisällisodan seurauksena Neuvostoliittoon paenneiden ja muuttaneiden Suomen kansalaisten jälkeläiset. Sama oikeus koskee myös Pohjois-Amerikasta Itä-Karjalan autonomiseen tasavaltaan 1930-luvulla muuttaneita suomalaisia ja heidän jälkeläisiään.

Maamme venäjänkielinen väestönosa kasvaa koko ajan, ja venäjän kieli tekee tuloaan moneen kuntaan. Venäjän kielen asemaan vaikuttaa nykyisin ja myös lähitulevaisuudessa Suomen ja Venäjän naapurisuus ja kanssakäymisen moninaiset muodot. Venäjä, Ruotsi, Saksa ja Englanti ovat Suomen tärkeimmät kauppakumppanit, joista Venäjä on nyt noussut ykköseksi. Tämä ennakoi myös venäjän kielen aseman korostumista maiden välisissä yhteistyösuhteissa.

Venäjän vallankumousten jälkeen Suomeen suuntautui pakolaisuutta

Suomen venäjänkielinen väestö koostuu useista ryhmistä maahantulon syiden ja saapumisajankoh-

dan perusteella tarkasteltuna. Suomessa on vuosisatojen ajan asunut pienessä mittakaavassa venäläisiä, joita voidaan kutsua ns. vanhaksi venäläiseksi väestöosaksi. Toisen ryhmän muodostaa Venäjän vallankumousten (1917) jälkeen Suomeen tulleiden pakolaisten tänne jäänyt osa. Enimmillään Venäjältä tulleiden pakolaisten määrä oli 1922, jolloin luku oli 33 500. Saapuneista enemmistö oli lapsia ja vanhuksia. Pääosa käytti Suomea kauttakulkumaana, jatkaen muuttoaan täältä mm. Ranskaan, Englantiin ja Pohjois-Amerikkaan. Venäläissyntyisiä siirtolaisia oli Suomessa vielä vuonna 1930 noin 7 700. Vuosina 1920–1921 Suomen tuli myös Venäjältä itäkarjalaisia ja inkeriläisiä, joiden oli helpompaa sopeutua suomenkieliseen Suomeen. Heitä lasetaan olleen Suomessa vuonna 1930 n. 8 200 henkeä. Pakolaisten määrä oli talvisodan syttyessä 1939 yhteensä 13 000 henkeä.

Venäläisten vaikutus näkyy

Venäläiset emigranttipakolaiset oli Suomen suurin ulkomaalainen vähemmistö 1930-luvulla. Venäläisten emigranttien jalanjäljet näkyvät suomalaisessa maisemassa ja erityisesti kaupan, teollisuuden ja kulttuurin aloilla. Kulttuurivaikuttajista kohosi Suomen kansallisomaisuudeksi muusikko *George de Godzinsky* (1914–1994), joka saapui viisivuotiaana pakolaisena Suomeen. Venäjältä ja Baltiasta tuli Suomeen myös elokuva-alan osaajia, ja monet Suomen ensimmäisistä elokuvateattereista olivat venäläisten perustamia. Elokuvaohjaajista voidaan mainita nimensä soomentanut latvialais-turkkilainen *Teuvo Tulio* (alkujaan Theodor Derpschinsky-Tugai, 1912–2000) ja venäläissyntyinen *Valentin Vaala* (alk. Valentin Ivanoff, 1909–1976).

Venäjältä tuli Suomeen autonomian aikana 1820-luvulta lähtien venäläisiä liike- ja teollisuusmie-

hiä perheineen. Tunnetuimpiin kuuluu Suomen paimo- ja virvoitusjuomateollisuuden isä *Nikolai Sinebrychoff* (1786–1848). Venäläiset liikemiehet ja kauppiat näkyivät Helsingin katukuvassa ja ihmisten elämässä. *Feodor Kiseleff* (1772–1847) perusti Helsinkiin Senaatintorin reunaan sokeritehtaan. Rakennus on edelleen yhdistelmä kahviloita ja kauppia. Skotlantilainen *James Finlayson* (1771–1852) oli ollut ennen Tampereelle tuloaan merkittävä teollisuusjohtaja Venäjällä. Häntä voidaan pitää pitkälle Tampereen ja Forssan kehittymisen käynnistäjänä.

J. C. L. Engelin (1778–1840) arkkitehti ja asemakaavasuunnitelmat näkyvät Helsingin lisäksi monissa muiden kaupunkien rakennuksissa. Berliiniläinen Engel oli myös venäläisen ja pietarilaisen kulttuurin edustajana Suomessa. *Sergei Nikolajeff* (1878–1920) toi Suomeen ensimmäiset autot ja perusti Suomen ensimmäisen autokorjaamon ja autokoulun. Nikolajeff oli pioneeri myös maamme taksiyhdistysten perustamisessa, ja hän hankki Suomelle ensimmäisen palo- ja postiauton. Hänen jälkeläisensä jatkoivat autoliikettä alkuperäisellä nimellä vielä 1960-luvulla.

Venäjältä tuli Suomeen 1800–1900-lukujen taitteessa tataareja. Hieman yli 1000 tataaria edustavat tänään Suomen ensimmäistä ja vanhinta muslimiryhmää. Tataarit on hyvin Suomeen integroitunut pieni kulttuuri- ja kielivähemmistö; venäläiset teollisuus- ja kaivosalan edustajat perustivat erityisesti Pohjois-Karjalaan kupari- ja rautakaivoksia sekä sulattoja 1800-luvulla. Tämä kehitysvaihe kaipaa edelleen lisätutkimuksia ja tallennusta, jotta Suomen ja Venäjän väliset myönteiset hankkeet painaisivat vaakakupissa tasapainottaen yksipuolisia kielteisiä käsityksiä.

Uuden kehitysvaiheen kynnyksellä

Uusi kehitysvaihe alkoi, kun Suomi otti vuonna 1973 vastaan poliittisia pakolaisia sotilasdiktatuuriin siirtyneestä Chilestä. Seuraava ryhmä oli 1970-luvun toisella puoliskolla vastaanotettu pakolaisryhmä Indokiinasta (ns. Vietnamin venepakolaiset). Vuoden 2006 alkuun mennessä Suomi oli ottanut vastaan yli 26 000 pakolaista. Humanitaarisin perustein tapahtuneeseen maahanmuuttoon tulee myös sisällyttää huomattava osa entisen Neuvostoliiton

alueelta suomalaisen sukusiteen perusteella paluumuutto-oikeuden saaneet Suomeen muuttaneet. Tämän ryhmän koko on noin 35 000 henkeä.

Venäjänkielisen palvelun tarve kasvaa

Venäjänkielisen väestön määrän kasvun myötä myös viranomaisten tarve tiedottaa ja opastaa venäjän kielellä kasvaa. Tämä on suuri haaste kouluille ja esikouluille, joissa venäjänkielisten lasten osuus on kasvusuuntainen. Mitä enemmän Suomi on valmis investoimaan suomen/ruotsinkielisen opetuksen maahanmuuton alkuvaiheessa, sitä paremmin tulijat kotoutuvat Suomen yhteiskuntaan, ja sitä nopeammin kaksi- ja monikielisyys vahvistuu maahanmuuttajin sekä erityisesti nuorten maahanmuuttajien keskuudessa.

Venäjän kielen tarve kasvaa venäläisten maahanmuuton lisäksi palveltaessa venäläisiä turisteja ja vierailijoita. Lyhyt ja määräaikainen työssäkäynti kasvaa edelleen pitäen Suomessa käyvien venäläisten määrän korkeana. Toisaalta suomalaiset hankkivat ulkomailta kakkos- ja vapaa-ajanasuntoja. Vastaavasti venäläiset hankkivat myös lisääntyvässä määrin Suomesta kakkos- ja vapaa-ajanasuntoja, mikä tulee palvelujen kehittämisessä ja mitoittamisessa ottaa huomioon. Lisäksi kanssakäyminen, yhteisyritysten lisääntyminen, suomalaisten yritysten investoinnit Venäjälle, investoinnit Venäjältä Suomeen ja venäläisten määrän kasvaessa työelämässämme, korostavat venäjänkielisen informaation ja palvelujen tarvetta.

Venäjän ja Suomen kauppa kasvaa kovalla vauhdilla. Matkailualalla kasvu on vielä kovempi. Maamme tulevat venäläiset opiskelijat ja työmarkkinoille tulevat tarvitsevat informaatiota ja perehdyttämistä, jota tulisi voida antaa myös ennen maahanmuuttoa. Tarve erilaisten informaatio- ja perehdyttämispakettien laatimiselle on siis suuri. On myös tärkeää, että venäjänkielinen Spektri -lehti saa tukea voidakseen jatkaa ilmestymistään. Suomen monikielistyminen onkin suuri haaste maamme lehdistölle ja radio/televisiotoiminnalle. Media voi edelleen vahvistaa merkitystään hyvien etnisten suhteiden ja yhdenvertaisuuden edistämässä, antamalla tilaa venäläis- ja maahanmuuttajataustaisille kolumnisteille ja ohjelmantekijöille.

Länsimaissa on pitkään luultu, että Suomessa on erityistä Venäjä-osaamista ja -osaajia. Toki sitä on, mutta hyvin pienessä mittakaavassa. Suomalaista Venäjä-osaamista etsitään kansainvälistyneisiin ja perusteilla oleviin uusiin yrityksiin. Vastaavasti Suomi tarvitsee venäläisiä huippuosaajia. Aikuisopiskelijoiden kielivalinnoissa venäjä on tasoissa ranskan ja saksan kanssa. Elleivät asenteet nopeasti muutu Suomen puolella ja ennakkoluulot vähene yhteiskunnan kaikilla tasoilla, Suomi menettää asemiaan ja markkinaosuuksia on Venäjän puolella. Suomen tulee kyetä voittamaan menneisyys ja nousemaan rauhansopimuksessa menetettyjen ja luovuttujen alueiden sekä raskaiden sotakorvausten ylitse tulevaisuuteen, joka on jo täällä keskuudessamme.

Suomen työmarkkinat ovat pysyvässä muutostilassa. Tähän liittyy myös työvoiman poistumavirran kiihtyvä kasvaminen ja tulovirran supistuminen. Tilanne tulee olemaan Suomessa erittäin vaikea tästä eteenpäin. Väestön huoltosuhde on vuoden 2020 paikkeilla Länsi-Euroopan haastavin. Tästä syystä on luonnollista, että Suomen ja Venäjän välinen yhteistyö myös työvoiman liikkuvuuskysymyksissä kasvaa ja saa konkreettisia muotoja. Suomi ei ole yksin kilpailemassa osaavasta työvoimasta. Suomi tulee jo välittömässä lähitulevaisuudessa olemaan arvioitavana niissä maissa ja niiden ihmisten keskuudessa, jotka harkitsevat maastamuuttoa. Suomi on nyt tullut niiden maiden sarjaan, joita luonnehditaan sekä maastamuutto- että maahanmuuttomaiksi. Suomesta on aina muutettu maailmalle, mutta maailma on päästetty tänne viimeisten vuosikymmenien saatossa vain pienessä mittakaavassa.

Suomen uusi perustuslaki takaa kaikille laillisesti Suomessa asuville oikeudet yhdenvertaisuuteen. Tässä suhteessa perustuslakimme on yksi kaikkein humaanimmista monimuotoisen yhteiskunnan peruspilareista. Tästä on edelleen eri pituinen matka hyviin käytäntöihin useilla tasoilla. Meidän tulee huolehtia siitä, että olemme matkalla oikeaan suuntaan. Tähän liittyy etnisyyteen ja muihin syihin perustuvan syrjinnän ehkäiseminen niin työelämässä kuin yhteiskunnassa muuallakin. Työelämässä on edelleen yleisinä syrjinnän muotoina pidettävä ennen Suomeen tuloa hankitun koulutuksen ja työkokemuksen nollaaminen, mitätöiminen. Hyvää politiikkaa on täydennys- ja jatkokoulutuksen sekä kielen opetuksen räätälöinti aikaisempaan osaami-

seen. Syrjinnän muotona voidaan myös pitää vaatimusta hyvästä suomen kielen suullisesta ja kirjallisesta osaamisesta. Todella harvalla suomalaisella on tätä taitoa. Suomen kielen taidon ja hallinnan omaksumisessa on työyhteisöillä ja vuorovaiikutuksella suomalaisen yhteiskunnan kanssa keskeinen merkitys.

Työvoiman muuttoliikkeissä ja siirtolaisuudessa tulee perinteisten muotojen lisäksi yleistymään rajat ylittävä työssäkäynti. Tämä on hyvin yleistä esimerkiksi Ruotsin ja Tanskan sekä Itävallan ja Slovakian välillä. Suomen ja Venäjän sekä Baltian välisten liikenneyhteyksien ja -muotojen kehittämisessä laajentuneet työssäkäyntialueet tulee ottaa huomioon. Liikenneyhteyksien kehittyminen Suomen ja Pietarin alueen välillä kasvattaa molempiin suuntiin tapahtuvaa työmatkaliikennettä ja monipuolistaa työsuhteita nykyisestäään. Joissakin työtehtävissä tarvitaan toimenpiteitä kakkosasuntomarkkinoiden kehittämiseksi toisessa maassa.

Asennekasvatus ja asennemuutos on välttämätöntä

Pelkästään maahanmuuttajille tarkoitetut kotouttamis- ja yhteiskuntaan orientoivat toimenpiteet eivät yksistään riitä. Myös meidän suomalaisten tulee sopeutua aikaisempaa monietnisempään Suomeen. Suomalaisten asenteisiin voidaan vaikuttaa. Venäläisiin kohdistuvat kielteiset asenteet vähenevät valistuksella, kohtaamisilla ja keskustelulla sekä hyvillä esimerkeillä. Suomalaisten suhtautuminen venäläisten maahanmuuttoon ja venäläisiin on selvästi muuttunut myönteisemmäksi. Maamme puolueiden, kansalaisjärjestöjen ja asukas-yhteisöjen tulee aktiivisesti pyrkiä saamaan Suomen venäjänkielisiä mukaan toimintaansa. Tämä koskee nuorisopuolella esimerkiksi nuoriso- ja varhaisnuorisojärjestöjä, urheiluseuroja, vapaita palokuntia jne. Kouluilla, oppilastoiminnalla ja vanhempien sekä koulujen yhteistyöllä on suuri merkitys. Media käsittelee tänään pääsääntöisesti maahanmuuttokysymyksiä ja venäläisten maahanmuuttoa vastuullisesti eikä yleistäen ja uhkakuvapainotteisesti, mikä oli melko yleistä mediassa vielä viime vuosikymmenellä.

Suomessa asuva venäläisväestö on Suomelle voimavara ja rikkaus. Suomessa asuvia venäläi-

siä nuoria tulee ohjia koulutusurille, joilla valmistutaan tehtäviin, joissa venäjänkielen taito on välttämätöntä ja toivottavaa. Tällä tavalla on esimerkiksi hoito- ja hoiva- sekä koulualoille saatavissa omasta takaa monikulttuurista ja osaavaa henkilökuntaa.

Suomella ja Venäjällä on myös ilmeinen tarve tehdä eri ammattiryhmien välillä yhteistyötä hyvi-

en etnisten suhteiden ja yhteistyön edistämiseksi sekä etnisyyteen perustuvan syrjinnän ehkäisemisessä molemmissa maissa. Meillä on paljon annettavaa toisillemme ja paljon saatavaa toisiltamme. Suomi voi toimia siltana muuhun Pohjolaan ja sen kulttuureihin.

Paluumuuton 20 vuotta: Näkökulmia venäjänkielisten kotoutumiseen -seminaari Voimatalo, Helsinki 3.4.2012

Suomalaisuuden tuntemuksen merkitys inkerinsuomalaisten paluumuuttajien kotouttamisessa – Ketkä ovat oikeita suomalaisia?

Toivo Flink, FT, dosentti

Kyseessä on periaatteellinen ongelma: vielä tänään päivänä Inkerin suomalaisuuden historiaa ei ole tosiasiallisesti hyväksytty osaksi Suomen historiaa, eikä inkerinsuomalaisia osaksi suomalaisuutta. Herääkin kysymys, miksi? Omat tutkimukseni vahvistavat sen, että suomalainen Inkeri liittyy Suomen historiaan jo 300 vuoden ajalta. En ole käsitykseni kanssa yksin. Tämä ei kuitenkaan riitä. Todellinen hyväksyminen alkaa siitä, kun suomalaisen Inkerin elämänvaiheet tullaan omaksuma Suomen kouluissa ja yliopistoissa. Tieto pitää saada opetussuunnitelmiin ja oppikirjoihin.

Kun puhutaan Amerikan ja Kanadan suomalaisista, he ovat kantasuomalaisten mielestä niitä oikeita suomalaisia. Suomessa Inkerin suomalaiset ovatkin toisen luokan suomalaisia, koska heidän taustansa liittyvät Venäjään. Mielestäni tämä osittain selittää sen, miksi inkeriläiset paluumuuttajat pyrkivät toisaalta muuttamaan mahdollisimman nopeasti suomalaisiakin suomalaisimmiksi, ja toisaalta he ovat lokeroituneet pieniin piireihin. Venäjällä nuoretkin tunsivat olevansa suomalaisia, vaikka he puhuivat äidinkielenään venäjää, sillä kouluissahan ei ole ollut minkäänlaista julkista suomenkielistä opetusta, ei sydän-Venäjällä eikä Uralin takana. Inkerinsuomalaisten vanhempi sukupolvi on säilyttänyt lapsena oppimansa suomen kielen siinä määrin, kuin se on ollut perheessä mahdollis-

ta. Täällä Suomessa heistä kaikista tuli kertaaheittolla venäläisiä ja vieläpä ryssiä.

Olen vakuuttunut, että kun Inkerin historia julkisesti hyväksytään osaksi Suomen historiaa, tuhannet Suomeen muuttaneet inkerinsuomalaiset ja heidän perheittensä jäsenet aistivat ja tiedostavat sen, että suhde heihin on muuttunut. Tämä puolestaan lisää heidän itsetuntoaan, antaa heille lisää voimaa selvittää arkielämässä ja toimia maamme hyväksi. Juhlapuheissa on vuodesta vuoteen jo toistakymmentä vuotta puhuttu maahanmuuttajista voimavarana. Suhteessaan inkerinsuomalaisiin Suomi ei ole ollut vain antavana puolena. Se on ollut myös saavana. Siksi ihmettelenkin, miksi vielääkään inkerinsuomalaisten osaamista ja Venäjän tuntemusta ei ole kunnolla kartoitettu saatikka otettu käyttöön.

Suomalaisen inkerin hyväksi toimineita on muistettava nimeltä

Käsitys suomalaisen Inkerin henkisestä kuuluvuudesta Suomeen ei ole uusi. Inkerin suomalaisten historiallista yhteenkuuluvuutta emämaahan on muistettu jo 1800-luvun puolivälissä. Y. S. Yrjö-Koskinen 'Oppikirja Suomen kansan historiasta 1869–1873' tekijä huomauttaa, että Inkerinmaan suo-